

UNGE KRÆNKERE

Hvis børnene og de unge har ondt i maven over at snakke om det her, og de så skal snakke med nogle voksne, der også har ondt i maven over det, så kommer vi altså aldrig fra start

Gitte Møland, socialpædagog, Projekt SEBA

Tag nu den svære snak om sex

Der mangler viden og handlingsplaner for, hvordan man håndterer seksualitet og overgreb på opholdssteder og døgninstitutioner. Det oplever tre tilbud, der samarbejder om at styrke indsatsen over for børn og unge, der krænker andre børn og unge seksuelt

Af Tina Løvbom Petersen, tln@sl.dk
Foto: Kissen Møller Hansen

Du er på kursus og har lige fået en opgave. Du skal tænke på din seneste seksuelle oplevelse – og så skal du vende dig mod din sidemand og fortælle vedkommende om din oplevelse.

Puha, det føles ikke rart. Pulsene stiger, du har det pludselig lidt varmt – og maven gør knuder. Det opleves på alle måder grænseoverskridende.

– Det er en øvelse, jeg ofte bruger, når jeg er ude og undervise fagpersonale. Så sidder deltagerne der med duggede briller og hjertebanken og mærker rent fysisk, hvor svært det egentlig er

at tale om sex og seksualitet, fortæller Anne Stærk Dickenson, psykolog på Rådgivningscenteret Projekt JUNO i Aarhus.

Sammen med Maja Leth Laursen, psykolog på JanusCentret i København, og socialpædagog Gitte Møland fra Projekt SEBA i Aalborg er hun i gang med at gennemføre projektet 'Børn og unge, der krænker andre børn og unge' som en del af regeringens overgrebspakke. Projektet, der er støttet med satspuljemidler i perioden fra 2013-2016, skal sikre, at der er et landsdækkende tilbud med kvalificeret behandling og støtte målrettet børn og unge, der begår overgreb eller udviser bekymrende seksuel adfærd.

Og en af de erfaringer, de tre kolleger har gjort sig, er, at netop seksualitet er et emne, der bliver talt alt for lidt om ude på mange af de bosteder og døgninstitutioner, hvor man arbejder med udsatte børn og unge.

– Når vi får henvist børn og unge til udredning og behandling, er det som regel først, når der er sket et overgreb, og der er foretaget en underretning. Men vi vil jo rigtig gerne i gang længe før, det går galt, og det kræver, at man ude på opholdsstederne og institutionerne er opmærksomme på, hvad seksualiserende adfærd er – og ikke mindst har talt om, hvordan man håndterer seksualitet blandt de her børn og unge, fortæller Maja Leth Laursen.

Spot bekymrende adfærd

JanusCentret har siden 2003 fungeret som udrednings- og behandlingssted. Og centrets forskning viser, at en stor del af de overgreb, der bliver begået mod børn og unge, foregår på døgninstitutioner og opholdssteder.

– Op mod en tredjedel af alle seksuelle krænkelse mod børn og unge bliver begået af andre børn og unge, og derfor er det jo utrolig vigtigt, at vi får stoppet disse unge mennesker, før de ender med at begå overgreb. Men selvom vi ved,

Tema om børn og unge, der krænker børn og unge seksuelt

Omkring hvert tredje seksuelle overgreb mod børn og unge begås af andre børn og unge under 18 år. Og mange af disse overgreb finder sted på opholdssteder og døgninstitutioner. Men hvordan forebygger og behandler vi bedst disse unge med bekymrende eller krænkende seksuel adfærd? På de følgende sider kan du læse om projektet 'Børn og unge, der krænker andre børn og unge', komme med inden for på døgninstitutionen Visslan i Sverige og høre, hvordan man håndterer seksualitet på døgntilbuddet Hvidborg i Hvidovre.

at overgrebene i mange tilfælde finder sted ude på opholdsstederne eller i institutionerne, så oplever vi, at man alt for sjældent er på forkant med problematikken og har haft den nødvendige snak om seksualitet og ikke mindst grænseoverskridende seksualitet, siger Maja Leth Laursen.

Foreløbige data fra det landsdækkende projekt viser, at tre ud af fire børn og unge, der har begået seksuelle overgreb mod andre børn og unge, har udvist bekymrende eller krænkende seksuel adfærd længe før, de begår selve overgrebet. Det kan fx handle om, at barnet har en usædvanlig stor viden om sex, er ekstremt optaget af sex, onanerer offentligt, opfører sig seksuelt indladende over for andre – eller presser andre børn til at klæde sig af eller lege doktorlege.

Samtidig viser tal fra JanusCentret, at det kun er i hver sjette sag om seksuelle overgreb mod børn og unge, at det er fagpersoner, som har taget børnene på fersk gerning eller fået ofrene til at fortælle om overgrebene.

– Mange af opholdsstederne møder jo den her problematik og har haft den i mange år, men mens man laver handleplaner for alt muligt andet i hverdagen, så forsømmer man at tage fat på emnet seksualitet. Vores erfaring er, at man mange steder ikke rigtig ved, hvad det er, man skal kigge

efter hos de her børn og unge. Og at man i personalegruppen aldrig har fået sat sig ned og talt om det, lavet fælles retningslinjer – og meldt ud over for børnene, hvad der er rigtig og forkert, fortæller Gitte Møland.

Sæt sex på dagsordenen

Og så er vi tilbage ved øvelsen med at tale åbent om seksualitet – og hele udfordringen ved at sætte et emne på dagsordenen, som mange opfatter som noget, man helst ikke snakker med andre om. Men skal vi blive bedre til at forebygge seksuelle krænkelse mellem børn og unge, er det nødvendigt at tale åbent om seksualitet både i personalegruppen og over for de unge, som jo er i en alder, hvor seksualiteten blomstrer, lyder det fra Anne Stærk Dickenson.

– Derfor er det vigtigt at tale om, hvad man må, og hvad man ikke må. Hvor må man røre, og hvor må man ikke røre. Hvordan ved man egentlig, om en pige har lyst? Hvad betyder det, hvis hun først har sagt ja og så siger nej? Vi opfordrer personalet til at tage de relevante snakke – for vi taler om en gruppe unge, der mange gange selv er massivt omsorgssvigtede, som ofte har diagnoser og har svært ved at sætte grænser og aflæse andre menneskers signaler, siger hun og tilføjer samtidig, at

TVIVL Ifølge psykolog Anne Stærk Dickenson fra Projekt JUNO i Aarhus er det altid sundt at få kvalificeret sin tvivl, hvis man som fagperson er usikker på, hvor alarmeret man skal være, når man møder seksualiserende adfærd blandt børn og unge. Hun opfordrer derfor til, at man ringer til et af de tre behandlingssteder og får vendt sin tvivl med en fagperson.

Vi vil jo rigtig gerne i gang længe før, det går galt, og det kræver, at man ude på opholdsstederne og institutionerne er opmærksomme på, hvad seksualiserende adfærd er – og ikke mindst har talt om, hvordan man håndterer seksualitet blandt de her børn og unge

Maja Leth Laursen, psykolog, JanusCentret

en snak om den unges seksualitet skal være indlejret i en indsats, hvor der også arbejdes relationelt og med de andre udviklingsområder, for at den unge kommer i bedre trivsel.

– Mange gange vil bekymrende eller krænkede seksuel adfærd være et symptom på andre vanskeligheder, livsvilkår og problemstillinger i den unges liv, som vedkommende selvfølgelig også skal have hjælp til, siger Anne Stærk Dickenson.

Bekymringsbarometer som afsæt

Et konkret værktøj, der kan være godt at bruge som udgangspunkt for en snak omkring sek-

sualitet og grænseoverskridende adfærd, er det såkaldte bekymringsbarometer, som JanusCentret har udviklet (se boks).

– Bekymringsbarometeret inviterer til at tænke i, hvor bekymret man skal være i forhold til det, man oplever og observerer, og det er godt at tage afsæt i, når man sætter seksualitet på dagsordenen i personalegruppen. Her får man ud fra barnets alder og adfærd et overblik over, hvornår der er tale om normal og alderssvarende adfærd, hvornår der er grund til skærpet opmærksomhed – og hvornår der er tale om seksuel adfærd, der kræver øjeblikkelig indgriben, forklarer Maja Leth Laursen.

Men inden bekymringsbarometeret hives frem som målestok for, hvad der er normal eller afvigende adfærd, bør man i personalegruppen tale om – og nå til en fælles forståelse af – hvad man som fagpersonale ser som naturlig seksuel adfærd og hvad der betragtes som grænseoverskridende.

– Jeg har fx været på et opholdssted, som havde en ung dreng, der mentalt var meget yngre end sin biologiske alder, og hvor seksualitet var en stor udfordring. Men mens én medarbejder siger, jamen jeg kan rigtig godt lide, når han giver mig et kram, så synes sidemanden på ingen måde, det er ok at blive nusset på ryggen af den unge. Og der er man altså nødt til at have ens grænser som fagpersonale, siger Anne Stærk Dickenson.

Få et fælles fundament

Derfor er anbefalingen fra de tre behandlingssteder entydig. Tal om det – og tal meget.

– Jo mere man har fået talt om det og jo flere eksempler, man har fået diskuteret – jo bedre rustet er man, hvis det pludselig sker. Først når man har etableret et fælles fundament blandt medarbejderne, kan man melde klart ud over for børnene, hvordan reglerne er omkring seksualitet, lyder det fra Gitte Møland, som opfordrer til, at man gør det så konkret som muligt.

– Man skal kunne sige til de unge, at her onanerer vi altså ikke i fællesrummet, det er noget, du gør for dig selv. Man skal kunne sige i børnegruppen, hvad reglerne er omkring nøgenhed, omklædning og bad, så det er lige så klart for de unge, hvad reglerne er omkring seksualitet, som det er, når det handler om fx sprogbrug, mobning eller at man ikke må slå hinanden. Og det handler ikke om at fratage de unge retten til seksualitet – men om at give dem tydelige og forståelige alternativer til seksuelt krænkende adfærd, siger hun.

Igen handler det i høj grad om, at man sætter sin blufærdighed til side – og forholder sig professionelt og fagligt til det at tale om seksualitet.

– Hvis børnene og de unge har ondt i maven over at snakke om det her, og de så skal snakke

Bekymringsbarometer

Bekymringsbarometeret er et værktøj, der kan bruges, hvis man er i tvivl om, hvordan man skal håndtere eller hvor bekymret man skal være overfor den adfærd, barnet eller den unge udviser. Med barometeret kan man inddele den seksuelt orienterede adfærd i tre farver – grøn, gul og rød:

1. Grøn. Normal adfærd, der ikke vækker bekymring:

- Alderssvarende optagethed af seksualitet.
- Alderssvarende seksuelt prægede lege med jævnaldrende.
- Seksuelle lege mellem børn, som er præget af ligeværdighed, jævnbyrdighed, gensidighed og nysgerrighed.

2. Gul. Adfærd, der kræver skærpet opmærksomhed og indgriben:

- Overdreven interesse for eller overdreven optagethed af seksuelle aktiviteter.
- Seksuelt grænseoverskridende adfærd er den foretrukne frem for andre mere alderssvarende aktiviteter/lege.
- Seksuel adfærd, der adskiller sig fra andre børns/unges naturlige nysgerrighed.
- Ikke alderssvarende viden om seksualitet. Fx påfaldende fremmelig eller voksenagtig viden om sex.
- Overdreven interesse for pornografi.
- Seksuelle lege, som fører til beklagelser fra andre børn.
- Seksuelle lege, som er forbundet med angst, skam og skyld.
- Bestikkelse, trusler eller tvang mod andre børn for at få dem til at deltage i de seksuelle aktiviteter.
- Tydelig forskel i alder, modenhed og intellekt mellem de børn, som indgår i de seksuelle aktiviteter sammen.

3. Rød. Adfærd, der kræver øjeblikkelig indgriben:

- Stor aldersforskel (fx 14-årig dreng, som udviser seksuel adfærd overfor et 6-årigt barn).
- Hvis et offer fortæller om overgreb fx i form af orale, anale eller vaginale penetrationer eller anden intimiderende fysisk krænkelse.
- Er udsat for trusler, vold og hemmeligholdelse.

Du kan hente hele bekymringsbarometeret via www.kortlink.dk/kxm2

med nogle voksne, der også har ondt i maven over det, så kommer vi altså aldrig fra start, lyder det fra Gitte Møland.

Tvivel er også faglighed

Netop her spiller de tre behandlingsenheder – JUNO, SEBA og JanusCentret – en vigtig rolle som steder, man kan gå hen, hvis man som fagperson er i tvivl om, hvad man skal gøre.

– Den der usikkerhed, man som fagperson kan gå rundt med, hvis man er i tvivl om, hvorvidt man overdriker og ser syner – eller om man omvendt negligerer et problem, man burde handle på – den skal man reagere på. Det er jo svært at vide, hvor alarmeret man skal være – og derfor er det altid en god idé at ringe til os for at få kvalificeret sin tvivl. For tvivel er også faglighed, siger Anne Stærk Dickenson.

Når der tikker en henvendelse ind til et af de tre rådgivnings- og behandlingssteder omkring et barn eller en ung, der har opført sig seksuelt krænkende eller har begået et overgreb mod en anden ung, så spørger behandlerne ind til, hvad vedkommende har gjort. Og også her er det vigtigt, at man i personalegruppen har retningslinjer for, hvordan man registrerer og beskriver den type hændelser.

– Vi oplever ofte, at man ikke rigtig kan svare på vores spørgsmål om, hvad der helt konkret er sket – og så er det svært at få et klart billede af, hvad der er foregået. Derfor er det ret afgørende, at hændelserne er beskrevet – og det handler ikke så meget om, hvad der er sandt eller falsk, men om

at man forsøger at beskrive det, man har set, så konkret og præcist som muligt, siger Anne Stærk Dickenson.

Det er anbefalingen fra de tre behandlingssteder, at man på bosteder og institutioner arbejder med systematiske beskrivelser.

– Vi har desværre på fornemmelsen, at der ikke bliver registreret så meget på det her felt – og det betyder jo også, at der ikke bliver handlet på det. Men ved at arbejde med systematiske beskrivelser bliver personalet mere opmærksom på, hvor stort omfanget af problemet er. For så kan det være, at det pludselig går op for dem, at hov, det er faktisk sket fem gange i løbet af det seneste år. Det gør det meget lettere at handle og følge op på tingene, siger Maja Leth Laursen.

Behandling på flere områder

Langt størstedelen af de børn og unge, der henvises til et af de tre behandlingssteder, har begået seksuelle krænkelse. Men da det første overgreb er det allervigtigste at forebygge, vil behandlingsstederne rigtig gerne have endnu tidligere fat i de børn og unge, der udelukkende har udvist bekymrende seksuel adfærd eller overgrebsadfærd, fortæller Maja Leth Laursen.

– Det kræver jo, at man som fagperson er opmærksom på, når et barn fx pludselig interesserer sig for porno eller har et sprogbrug omkring sex, der ikke er alderssvarende. Forskningen viser, at hvis små børn ved for meget om seksualitet, så er det som regel noget, de har hørt fra en voksen eller fra et større barn. Og så skal man bruge sin

REGLER Gør det konkret, når I taler om seksualitet, lyder opfordringen fra socialpædagog Gitte Møland fra Projekt SEBA. Reglerne omkring seksualitet – herunder nøgenhed, onani, omklædning og bad skal være lige så tydelige for de unge, som det er, når det handler om fx sprogbrug, mobning eller at man ikke må slå hinanden.

nysgerrighed og spørge ind til, hvor barnet har lært de ord, hvor de har set det osv., siger hun.

Selvom der nu er tre behandlingssteder i landet, så viser tallene, at der på ingen måde er kommet færre henvendelser – eller færre børn og unge, der skal udredes og behandles.

– Vi er alle tre steder inspireret af den samme metode, som er udviklet af JanusCentret, og som

UDVIKLING Kun forholdsvis få bliver krænkere i voksenlivet, viser forskning. Derfor handler det ifølge psykolog ved JanusCentret, Maja Leth Laursen, om at hjælpe de børn og unge, der udviser bekymrende eller krænkende seksuel adfærd med at lære alle de ting, der gør dem i stand til at få det gode liv og den sunde seksualitet.

vi så tilpasser det enkelte barn. Første skridt er at lave en seksuel og psykologisk udredning, hvilket kan tage to til tre måneder. Derefter anbefaler vi et behandlingsforløb, og det kan enten være hos os eller noget, kommunen selv varetager, siger Anne Stærk Dickenson, som tilføjer, at der oftest skal sættes ind på mange forskellige områder.

– Det kan være noget familiebehandling og der kan måske være behov for en støttekontaktperson, fordi barnet er socialt isoleret. Der kan være tale om at skulle finde et nyt skoletilbud, et nyt opholdssted eller måske etablere støtte til at blive i uddannelsesforløbet. Med andre ord er selve udredningen kun første led i en lang proces.

Projekt 'Børn og unge der krænker børn og unge'

Som led i den samlede indsats til beskyttelse af børn og unge mod overgreb har satspuljepartierne givet støtte til projektet 'Børn og unge der krænker børn og unge', der i perioden 2013-2016 via tre forskellige behandlingssteder skal sikre kvalificeret psykosocial behandling og støtte til disse børn.

De tre behandlingssteder, der indgår i projektet, er:

- Projekt SEBA – under Aalborg Kommune.
- Projekt JUNO – en del af Rådgivningscenteret i Aarhus Kommune.
- JanusCentret – en selvejende institution i København

De tre behandlingssteder tilbyder forskellige indsatser i forhold til børn og unge med bekymrende eller krænkende seksuel adfærd, herunder:

- Udredning for at vurdere behovet for intervention og behandling samt risikovurdering.
- Psykologisk behandling, både individuelt, i grupper og med familien, herunder til børn og unge med neuropsykiatriske vanskeligheder.
- Forældre- og familiesamtaler.
- Mediation: Genoprettende møder mellem offer og børn og unge med bekymrende og krænkende seksuel adfærd.
- Rådgivning, supervision og uddannelse til professionelle, der arbejder med udsatte børn.

Herudover indsamler JanusCentret også data på tværs af behandlingsenhederne til en landsdækkende dokumentation og vidensopsamling på området.

Vi er ikke blufærdige

For de børn og unge, der har overskredet andres grænser eller begået seksuelle overgreb, er det afgørende at have et behandlingssted, der har specialiseret sig i lige netop denne målgruppe. For det er her, de unge i trygge rammer møder voksne, der ikke er bange for at tale om seksualitet – og hvor de for første gang føler, at de bliver hørt og forstået.

– Noget af det, der er særligt ved os, er, at vi er vant til at tale med de unge om det her. Vi er hverken berøringsangste eller blufærdige – og vi ved, at jo mere man undlader at snakke om de her ting, jo mere vedligeholder man problemet, for så ender det bare med, at de unge går på nettet eller søger viden andre steder, siger Gitte Møland.

For mange af de unge er det også første gang, de oplever at blive mødt på en ikke-fordømmende måde, fortæller Maja Leth Laursen.

– Vi ved jo godt, at de ikke er grimme mennesker, og vi stempler ikke de unge, for vi ved, at der findes et udviklingsperspektiv for dem. Forskningen viser, at det er forholdsvis få, der bliver krænkere i voksenlivet, så vores primære opgave er at hjælpe de her unge med at lære alle de ting, der gør dem i stand til at få det gode liv og den sunde seksualitet. ■

UNGE KRÆNKERE

Vi ønsker at etablere et specialiseret døgntilbud, der med sin pædagogik, struktur og organisation er indrettet efter at forebygge overgreb og arbejde overgrebsfokuseret med børnene og de unge

Mimi Strange, direktør, JanusCentret

Planer om nyt specialiseret døgntilbud

De fleste kan behandles ambulat – men der findes en gruppe børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd, som har brug for behandling døgnet rundt. Derfor vil JanusCentret åbne en specialiseret døgninstitution

Af Tina Løvbom Petersen, tln@sl.dk

Tre forskellige steder i landet kan børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd blive udredt og behandlet: JanusCentret i København, JUNO i Aarhus og SEBA i Aalborg. Men alle tre behandlingssteder tilbyder kun ambulat behandling i dagtimerne. Og det langt fra altid nok.

Derfor skal Danmark snart have sin første døgninstitution med en specialiseret indsats i forhold til børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd, lyder det fra direktør i JanusCentret Mimi Strange med henvisning til et nyt konkret idéoplæg fra centret, der går på at etablere en institution med særligt fokus på netop denne målgruppe.

– I JanusCentret har vi arbejdet med den her målgruppe siden 2003, og vi får rigtig mange henvendelser fra fagpersonale som fx socialpædagoger, som er ved at gå ud af

deres gode skind. De står måske med en ung på en døgninstitution, der har begået et seksuelt overgreb mod en anden ung – og de aner ikke, hvad de skal gøre, siger Mimi Strange.

Det anslås, at omkring en tredjedel af alle seksuelle krænkelse mod børn og unge bliver begået af andre børn og unge – og at omkring 15 pct. af disse overgreb finder sted på opholdssteder eller døgninstitutioner for udsatte børn.

– Når ulykken er sket, så ringer de til os – og selvfølgelig kan vi tilbyde ambulat behandling til den unge, der har begået overgreb, men det er langt fra nok i alle tilfælde. Der findes en gruppe med en meget stærk seksuel overgrebsadfærd, hvor en placering på en institution eller et behandlingshjem er nødvendig. Den type døgninstitutioner med fokus på unge krænkere har man haft i Sverige i flere år, mens vi i Danmark endnu ikke har det tilbud, siger Mimi Strange.

Isolation gør tingene værre

Når JanusCentret modtager henvendelser fra bosteder eller døgninstitutioner, hvor man står med en ung, der har krænkede en anden ung seksuelt, så lyder spørgsmålet ofte: Hvor skal vi anbringe det barn?

– Et barn, der har begået overgreb, er ikke let at placere i et normalt tilbud, for mange steder ønsker man ikke disse unge. Da vi ikke går ind og anbefaler et sted frem for et andet, så sker der mange gange

det, at den unge bliver anbragt i en periode i et sommerhus som en akut foranstaltning, fordi der simpelthen ikke findes et alternativ, siger Mimi Strange.

Men selvom der akut kan være behov for at få den unge væk fra det sted, hvor vedkommende har begået et overgreb – ikke mindst for at beskytte et eventuelt offer – så er det at blive isoleret i fx et sommerhus ofte med til at forstærke og videreudvikle de svagheder og udfordringer, den unge har.

– Vi taler om børn og unge med ekstremt lavt selvværd og svage ressourcer, som i forvejen er socialt isolerede. Ved at fjerne dem fra fællesskabet styrker man den isolation, hvor det faktisk netop er relationer, de har brug for. De her børn skal støttes i at få noget mere selvværd, så de kan skabe sig nogle venskaber, siger hun.

Men netop et døgntilbud specifikt til unge krænkere vil gøre behandlingen både lettere og bedre.

– I de eksisterende døgninstitutioner har man ikke et miljø, som målrettet arbejder med at reducere denne adfærd. Vi ønsker at etablere et specialiseret døgntilbud, der med sin pædagogik, struktur og organisation er indrettet efter at forebygge overgreb og arbejde overgrebsfokuseret med børnene og de unge. For det handler jo om at fremme mulighederne for et godt liv for udsatte børn og unge, der befinder sig i en svær livssituation

som følge af problemer relateret til seksuelle overgreb, lyder det fra Mimi Strange.

Stigende efterspørgsel

I forbindelse med regeringens overgrebspakke har satspuljepartierne afsat 24,5 mio. kr. til en styrket indsats over for børn og unge, der krænker andre børn og unge. Projektet kører fra 2013-2016 og skal sikre unge med denne problematik adgang til kvalificeret psykosocial behandling. Alle landets kommuner kan nu henvise børn og unge med bekymrende eller krænkende seksuel adfærd til de tre behandlingssteder i henholdsvis København, Aarhus og Aalborg.

Men fordi man på de tre behandlingssteder oplever en stigende efterspørgsel fra kommunerne omkring døgntilbud, er ambitionen, at idéoplægget fra JanusCentret om at etablere et døgntilbud snart kan føres ud i livet.

– Vi har dokumentationen for, at der er behov for et døgntilbud til den her målgruppe, og vi har nu taget de første skridt til at komme i gang. Vi har beskrevet, hvordan kan man forestille sig organisationsopbygningen – og næste skridt er nu at finde de relevante samarbejdspartnere, som vil skyde ressourcer i etablering og drift. Og vi håber, at vi inden for de nærmeste par år kan have etableret landets første døgninstitution for børn og unge med seksuelt grænseoverskridende adfærd, siger Mimi Strange. ■